

REPORTAŻ JAKO ŹRÓDŁO WIEDZY O CODZIENNYM ŻYCIU KOBIET NA PRZYKŁADZIE TYGODNIKA *KOBIETA I ŻYCIE* W 1989 ROKU¹

Anna Szwed-Walczak

 0000-0002-9878-1401

Instytut Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach,
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ABSTRACT

Reportage as a Source of Knowledge about Women's Everyday Life. The Case of *Woman and Life* Magazine in 1989

The aim of the research was to reconstruct the media image of women's everyday lives in press reports published in *Kobieta i Życie* [Woman and Life] weekly magazine in 1989. In the period under study, the weekly was one of the most popular magazines among Poles. The research timeline was related to the year that opened the systemic transformation in Poland. The research sample included reports in which women were heroines or co-heroines (65 publications). The research procedure used content analysis. Three research questions were formulated: 1. What categories did the media image of women's everyday life in the weekly magazine under study consist of and which category dominated in terms of frequency? 2. What types of reportage were used to present women's everyday life? 3. Who were the heroines of the reportages? As a result of the research, it was established that the media image of women's daily lives was shown mainly through the prism of negative aspects, however, it was supplemented with positive images. The daily lives of women were shown using four types of reports: historical, political, social and investigative, with social themes clearly dominating. The heroines of the reportage were mostly professionally active women: involved in helping others, enterprising and resourceful, hard-working and poor. However, there were also categories of women: the victim, the destructive and the selfish, the Polish mother and the woman full of contradictions. Research has shown that the presented images

¹ Kwestie metodologiczne artykułu konsultowane były w czasie stażu naukowego autorki w Instytucie Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach w okresie od 1 X do 30 XI 2025 r.

of women were consistent with the political line of the magazine, which was concerned with increasing the participation of women in the public sphere.

Keywords: everyday life of women, reportage, feminization of poverty, women's press, political transformation in Poland, *Woman and Life*

Uwagi wstępne

Reportaż należy do trudno definiowalnych gatunków ze względu na jego pograniczność (Szymanowska 2018, s. 7–8; Wolny 1996, s. 12). Wyodrębnił się z literatury, dlatego obecne są w nim właściwości typowe dla opowiadań, takie jak obrazowość czy zindywidualizowany język. Posiada także cechy charakterystyczne dla gatunków publicystycznych, np. aktualność tematyki bądź podejmowanie wątków ważnych społecznie. Ukazuje zatem rzeczywistość (fakty, postaci, miejsca) poprzez wykorzystanie „artystycznych środków wyrazu” (Wolny-Zmorzyński 2004, s. 175, 178; Pleszkun-Olejniczakowa 2005, s. 8–10; Ślawska 2019, s. 134–135). Tym samym reporter, wchodząc w jedną z ról, np.: 1. świadka zdarzeń, 2. obserwatora, 3. rekonstruktora, 4. słuchacza (zob. więcej na temat ról reportera: Górska 2019, s. 39–40), dostarcza wiedzy o zdarzeniu, sprawiając, że czytelnik czuje się jakby pośrednio w nim uczestniczył. Autentyczność reportażu wzmocniają opisy miejsc, postaci, sytuacji (Wolny-Zmorzyński, Kaliszewski 2006, s. 186). Dzięki temu staje się nośnikiem szczegółowych informacji na temat opisywanego zagadnienia. Wzbudza emocje, nie jest więc zaskoczeniem, że należy do gatunków popularnych w prasie dla kobiet (Dąbrowska-Cendrowska 2016, s. 192–196; 2020, s. 23–24; Bauchrowicz-Tocka 2022, s. 149–161).

Celem badań była rekonstrukcja medialnego obrazu codziennego życia kobiet w reportażach opublikowanych na łamach *Kobiety i Życia* w roku 1989. W badanym okresie tygodnik należał do najchętniej wybieranych przez Polaków czasopism². Warto dodać, że na przełomie 1988 i 1989 r. jego jednorazowy nakład osiągnął 750 tys. egzemplarzy (Mielczarek 2008, s. 58). Było to pismo o ugruntowanej tradycji, którego geneza sięgała 1946 r. Wówczas zaczął wychodzić pierwszy powojenny miesięcznik dla kobiet *Moda i Życie Praktyczne*³, który w 1953 r. w wyniku fuzji z *Kobietą* utworzył pismo *Kobieta i Życie* (Sokół 2012, s. 12; Hajdo 2006, s. 56). Grupę docelową pisma stanowiły kobiety z miast, z co najmniej wykształceniem średnim, mające aspiracje edukacyjne oraz zawodowe. Tygodnik nie ograniczał się w doborze tematyki do kwestii poradnikowych, w głównej mierze podejmował wątki społeczne i polityczne, szczególnie angażując się w kampanię wyborczą w 1989 r., w której to o mandat posła ubiegała się z sukcesem ówczesna redaktor

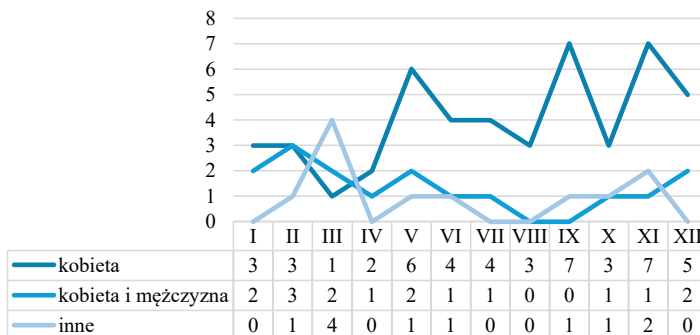
² W 1989 r. zajmował 2. miejsce wśród tygodników i dwutygodników, ustępując *Przyjaciółce* i wyprzedzając *Politykę*, osiągając zasięg poczytności na 17,4%. W 1990 r. uplasował się zaś na 3. pozycji, za *Przyjaciółką* i *Polityką*, z zasięgiem poczytności na poziomie 10,9% (Filas 1992, s. 64; Dziki 1991, s. 26).

³ Numer próbny, zapowiadający pismo, wydano w grudniu 1945 r. (Sokół 2005, s. 66).

pisma – Anna Szymańska-Kwiatkowska. Redakcja włączała się także w dyskurs o równouprawnieniu płci, zwracała uwagę m.in. na zróżnicowania płac w zależności od płci, eliminowanie kobiet z przestrzeni publicznej poprzez obciążanie ich obowiązkami domowymi, brak wsparcia instytucjonalnego dla opieki nad dziećmi i osobami starszymi, nieregulowanie kwestii alimentów i przemocy domowej. Popularyzowano osiągnięcia kobiet i ich zasługi dla rozwoju kultury, gospodarki, edukacji, a także szeroko pojętej sfery publicznej (Sokół 1998, s. 227–228; 2005, s. 66; Szwed-Walczak 2019a, s. 231–246; 2023, s. 9–26; 2024, s. 154–156). Warto dodać, że na początku transformacji ustrojowej redakcja szczególnie zwracała uwagę na konieczność zmiany statusu kobiety w sferze publicznej, a przede wszystkim instytucjonalną i społeczną eliminację barier rozwoju kobiet w Polsce. Badania porównawcze *Kobiety i Życia, Przyjaciółki, Zwierciadła* w latach 1989–1992, wykazały, że prezentacja kobiet jako grupy interesu najczęściej obecna była w pierwszym wskazanym piśmie (Szwed-Walczak 2020, s. 115). Asumpt do wzmożonej aktywności redakcji w tym wymiarze dawał okres zmian polityczno-prawnych (Lewartowska 1975, s. 67).

Okres badawczy objął rok, w którym zainicjowano przemiany ustrojowe, w tym nieformalnie przestała funkcjonować instytucja cenzury⁴. Był to także rok wyborczy, w którym pismo opowiedziało się za zwiększeniem liczby kobiet w polityce i zaangażowało się również w kampanię wyborczą. Warto dodać, że transformacja polityczna oddziaływała na zmiany gospodarcze, co wiązało się z restrukturyzacją przedsiębiorstw, a ich kryzys ekonomiczny dotyczył w pierwszej kolejności kobiet (Mielczarek 2007, s. 177–178; Bajka 1998, s. 21–35; Tarkowska 1998, s. 9–13). Badania objęły 50 numerów pisma, które ukazały się w 1989 r. W procedurze badawczej nie uwzględniono fotoreportaży. W tak zdefiniowanym okresie na łamach tygodnika opublikowano 75 reportaży (wykres 1).

Wykres 1. Obecność reportaży na łamach *Kobiety i Życia* w poszczególnych miesiącach 1989 r.

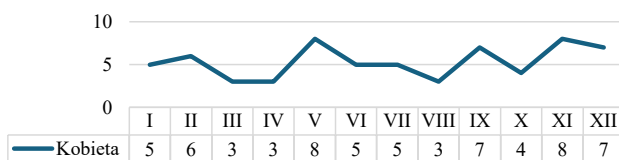
Źródło: opracowanie własne

⁴ Formalnoprawnie cenzura została zniesiona Ustawą z dnia 11 kwietnia 1990 r. o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy – Prawo prasowe, która zaczęła obowiązywać od 5 czerwca 1990 roku, zob. też: Dąbrowska-Cendrowska 2018, s. 29.

Należy zaznaczyć, że kobiety były głównymi bohaterkami w 48 reportażach, w 16 zaś współbohaterkami wraz z mężczyznami. W próbie badawczej uwzględniono zatem 64 reportaże. W kategorii „inne” znalazły się reportaże, które dotyczyły zagadnienia bez wskazania uwarunkowań płci.

Najwięcej reportaży dotyczących kobiet oraz w których kobiety były współbohaterkami (na równie istotnymi jak mężczyźni) zostało opublikowanych w maju i listopadzie (po 8) oraz wrześniu i grudniu (po 7) (wykres 2). Warto dodać, że maj był okresem intensywnej kampanii wyborczej do sejmu i senatu, a na łamach pisma zachęcano kobiety do aktywności publicznej. Z tego tytułu pojawiało się wiele tekstów ukazujących wzorce kobiecej aktywności. Z kolei okres jesienno-zimowy stanowił czas rozliczeń kobiet z obietnicami polityków, diagnozowano zatem sytuację kobiet, weryfikując, czy uległa ona zmianie.

Wykres 2. Liczba reportaży z podziałem na miesiące, w których głównymi bohaterkami lub współbohaterkami były kobiety

Źródło: opracowanie własne

W procedurze badawczej sformułowano trzy pytania badawcze: 1. Z jakich kategorii składał się medialny obraz codziennego życia kobiet na łamach badanego tygodnika oraz która z nich dominowała pod względem frekwencyjności? 2. Jakie rodzaje reportażu wykorzystano w ukazywaniu codziennego życia kobiet? 3. Kim były bohaterki reportaży? W badaniach wykorzystano analizę zawartości (Dąbrowska-Cendrowska 2019, s. 117–127), która umożliwiła właściwy dobór materiału badawczego, szacowanie rozkładu kategorii obrazów życia codziennego kobiet w reportażach, ich uwarunkowania, a także porównanie (Pisarek 1983, s. 45; 2008, s. 248; Idzik, Klepka 2019, s. 11–31).

Obrazy codziennego życia w Polsce w 1989 r.

W badanej próbie reportaży opublikowanych w *Kobiecie i Życie*, biorąc pod uwagę kryterium tematyki, można zauważyć cztery rodzaje reportaży: historyczne, polityczne, społeczne i śledcze (tabela 1), które budowały obraz codziennego życia kobiet w Polsce.

Tabela 1. Rodzaje reportaży z udziałem kobiet opublikowanych w *Kobiecie i Życiu* w 1989 r.

Rodzaj reportażu	Historyczny	Polityczny	Społeczny	Śledczy
Proc.	3,13%	7,81%	78,13%	10,93%
N	2	5	50	7

Źródło: opracowanie własne

Reportaże historyczne ukazywały wspomnienia kobiet (harcerek, juzistek) z działalności patriotycznej w okresie drugiej wojny światowej (Zubczewska 1989, s. 14). Cechowały je odniesienia do konkretnych wydarzeń, postaci, ale też i systemu aksjologicznego, który dostrzegalny był we wspomnieniach związanych z poświęceniem życia rodzinnego na rzecz dobra wspólnego i obowiązku względem ojczyzny. Opowiadania kobiet z czasu walki o niepodległość i służby państwu polskiemu pokazywały, że ich dążenia, poświęcenie sprzed lat, opłacało się, doczekały momentu zmiany (Metelska 1989d, s. 2–3). Z jednej strony reportaż historyczny przybliżał czas drugiej wojny światowej, z drugiej jednak uzupełniał jej przebieg poprzez pokazanie sprawczości kobiet na froncie, tym samym uzupełniając tzw. białe plamy dotyczące udziału kobiet w wydarzeniach przełomowych (Kula 2011, s. 296–298; Wróblewska 2017, s. 148; Desperak, Matuszak, Sikorska-Kowalska 2009).

Reportaże polityczne bezpośrednio związane były z początkiem transformacji politycznej. Podejmowano przede wszystkim wątek aktywności kobiet w sferze publicznej i ich kandydowania w wyborach. Poruszano również kwestię powrotu do życia społecznego – jawnego, osób które działały w konspiracyjnej opozycji antykomunistycznej (zob. np. Bierzańska 1989a, s. 3–4; 1989b, s. 4). Ukazywano nową jakość polityki w wykonaniu kobiet (niezbyt głośną, nieliczącą na poklask, a skuteczną), zachęcając tym samym do ich poparcia w wyborach (zob. też: Szwed-Walczak 2019b, s. 162–166).

Najczęściej na łamach pisma obecne były reportaże społeczne, dotyczące problematyki związanej z trudami życia codziennego: niskimi zarobkami, szkodliwymi warunkami pracy, pogłębiającą się pauperyzacją społeczną i feminizacją biedy, często też wzmacnianą nałogami (alkoholizm, narkomania). Zwracano uwagę na brak infrastruktury medycznej i opiekuńczej. W reportażach ukazywano jednak świat dychotomiczny, co było efektem początku transformacji systemowej – pojawiły się przykłady rozwoju przedsiębiorczości i pokonywanie barier społecznych oraz zawodowych przez kobiety. Z jednej strony opisywano demoralizację społeczną, z drugiej zaś aktywności inicjowane przez kobiety, które miały jej przeciwdziałać (zob. np. Sieklucka 1989a, s. 4–5; 1989e, s. 3; 1989f, s. 2–3; Musiałek 1989e, s. 2; Orlicka 1989, s. 4–5; Załuski 1989c, s. 2–3; Oswaldo 1989j, s. 2–3). Reportaże społeczne na łamach prasy dla kobiet diagnozowały obszary życia, które należało instytucjonalnie ulepszyć. Stawały się one tematami wówczas, gdy 1. osoby o wyjątkowych umiejętnościach/kompetencjach pokonywały bariery i osiągały sukcesy wbrew sytuacji społecznej/gospodarczej/politycznej lub 2. „zwykły człowiek” – przede wszystkim kobieta, wyczerpał już możliwe narzędzia do ulepszenia rzeczywistości.

W reportażach śledczych zaś ujawniano przykłady patologizacji życia w Polsce – przestępczość, oszustwa, czyny kryminalne (Śnieg-Czaplewska 1989a, s. 2–3; 1989b, s. 4–5, 7; 1989h, s. 5; Hańderek 1989c, s. 5–6). Za czynnik sprzyjający tego rodzaju zjawiskom uznawano niewydolność państwa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa czy też bagatelizowanie zagrożeń, na które narażone były kobiety. Reportaże opublikowane na łamach *Kobiety i Życia* już w 1989 r. jawnie krytykowały system polityczny i gospodarczy. Oczekiwano zmian, w których pokładano nadzieję na zmianę sytuacji kobiet. Zastosowanie takiego podejścia w reportażach prasowych w 1989 r. nie było jeszcze powszechne (Wolny-Zmorzyński 2020, s. 83).

W badanych reportażach na łamach *Kobiety i Życia* można dostrzec przewagę treści krytycznych na temat codziennego życia kobiet w Polsce. Zostało ono ukazane poprzez pryzmat biedy, niskich zarobków w ryzykownych i szkodliwych dla zdrowia warunkach pracy (26,56%), przestępstw, nałogów i nadużyć (26,56%), niewłaściwej diagnostyki medycznej (4,69%). Pojawiły się jednak też treści pozytywne, tj. przełamywanie barier (28,12%) oraz rozwój przedsiębiorczości (14,07%).

Bohaterki reportaży skarżyły się na pogłębiające nierówności społeczne, utrudniające codzienne funkcjonowanie (Musiałek 1989a, s. 2–3). Można było przeczytać:

Bogaty może wszystko, a biedny nic. Biedny nie wie, kiedy rzuć towar do sklepu, więc „musi warować”. Pani A. po mięso wychodzi o trzeciej nad ranem, po lepszą śmietaną o piątej trzydzieści. „Za jajkiem” poluje. Za zamkiem błyskawicznym też poluje – od pół roku (Musiałek 1989a, s. 2).

Zwracały uwagę, że narażenie na szkodliwe warunki pracy nie jest w żaden sposób kompensowane finansowo, wręcz przeciwnie – zarobki są coraz niższe (Siekłucka 1989a, s. 4–5; Musiałek 1989e, s. 2; Orlicka 1989, s. 4–5; Metelska 1989c, s. 2–3; Iwaszkiewicz 1989d, s. 5–6). W jednym z reportaży, autorka wskazała:

Kobiety, przekrzykując maszyny, mówią o żylakach, zwyrodnieniach kręgosłupa, płaskostopiu. Ale z największą pasją mówią o pieniądzach i godności. – Pracujemy jak woły, a płacą nam jak za sieczkę. – Najgorszemu wrogowi nie życzę takiej harówki i takiej pensji! – Dwoje dzieci mam w domu. We wrześniu szkoła. Nie wiem, za co kupię tornistry i książki. I tak od miesiąca w kółko jemy chleb z masłem i pomidory (Siekłucka 1989c, s. 3).

Wysokich zarobków nie gwarantowało wykształcenie (Musiałek 1989b, s. 4–5; Siekłucka 1989d, s. 3–4). Marzenia kobiet miały charakter konsumpcyjny, dotyczyły zakupu lodówki, wersalki czy kredensu (Iwaszkiewicz 1989c, s. 4). Szczególnie z trudną sytuacją życiową borykały się wdowy, o których pisano: „Coraz trudniej jest starym wdowom zaspokoić nawet te najmniejsze, sprowadzone do maślanej bułki, wymagania. Torebka landrynek, choć nie osłodzi samotności, stała się luksusem dostępnym nie dla wszystkich”. (Iwaszkiewicz 1989a, s. 3).

Podobna proporcja reportaży dotyczyła przestępczości. Przeciętna Polka narażona była na uprowadzenie (Śnieg-Czaplewska 1989a, s. 2–3), gwałt (Śnieg-Czaplewska

1989b, s. 4–5, 7), nieświadome narażenie zdrowia i życia w zakładzie pracy (Musiałek 1989c, s. 3–4). Dostrzegano też zwiększającą się liczbę uprowadzeń rodzicielskich, których dopuszczali się ojcowie – obcokrajowcy (Śnieg-Czaplewska 1989e, s. 3, 4; Gaińska 1989, s. 3). Ukazywano Polskę, w której dochodziło do przestępstw wyłudzeń, sprawcami były też kobiety (zob. np. Śnieg-Czaplewska 1989d, s. 5). Polskę w 1989 r. przedstawiano poprzez pryzmat nałogów – powszechnego alkoholowego i narkomanii (zob. np. Załuski 1989b, s. 2–3). Wskazywano na dziedziczenie patologicznych zachowań oraz biedy poprzez brak działań instytucji pomocowych, które nie zwracają uwagi na warunki, w jakich dorastają dzieci (Śnieg-Czaplewska 1989c, s. 3–4). Pisano:

Maria G. na przykład, całe życie pracowała w żyrdardowskim lnie. Mąż miał w rękawach piasek. Za to pił i bił. Dzieci przychodziły na świat rok po roku. Matka ze skóry wychodziła, ale nie była w stanie ich wszystkich nakarmić. Chcąc nie chcąc musiała korzystać z zasiłków. A to na odzież, a to na opał, a to na pościel. A kiedy ojciec zmarł z przepicia, okazało się, że nawet grosza renty po nim nie dostanie, bo nigdzie dłużej miejsca w robocie nie zagrzeał (Iwaszkiewicz 1989f, s. 4).

Codziennie życie utrudniał też niedostatek środków higienicznych oraz strzykawek, a niewłaściwa diagnostyka medyczna pogłębiała problemy zdrowotne. Szczególnie zwracano uwagę na problem rozprzestrzeniającego się wirusa HIV i żółtaczki (Śnieg-Czaplewska 1989g, s. 4–5; Wróblewska 1989a, s. 3).

Jednakże mimo dominujących negatywnych i przytłaczających obrazów życia codziennego kobiet w Polsce, ponad 42% reportaży zawierała też jego pozytywne aspekty. Wiązały się one z prezentacją kobiet, które były przykładem łamania stereotypów, wybierały zawody i role dotychczas zarezerwowane dla mężczyzn. Osiągały sukcesy w obszarze gospodarki, kultury, upominały się o swoje miejsce w polityce, co szczególnie dało się dostrzec w czasie kampanii wyborczej (zob. np. Henkel 1989, s. 14–15; Oswaldo 1989a, s. 2–3; Bieżańska 1989a, s. 3–4; Bieżańska, Oswaldo 1989, s. 4). W działaniu nie ograniczało ich macierzyństwo, umiejętnie choć z trudem, łączyły role zawodowe, społeczne i rodzinne (Załuski 1989a, s. 4–5; 1989c, s. 2–3; Sieklucka 1989f, s. 2–3). Ponadto w reportażach prezentowano również kobiety sukcesu, które dzięki swym kompetencjom zarządzały przedsiębiorstwami, poprawiając w krótkim czasie ich rentowność (zob. np. Wróblewska 1989b, s. 6–7, 18). Zakładały własne firmy (zob. np. Oswaldo 1989d; 1989k, s. 2; Sieklucka 1989e, s. 4–5), inwestowały w akcje (Oswaldo 1989j, s. 2–3), bazowały na innowacjach sprawdzonych w państwach zachodnich, łącząc zyski z rozwojem społecznym, czego przykładem było sobotnie przedszkole, adaptujące dzieci, które nie uczęszczały do przedszkola, czy wczasy dla emerytów na ogródkach działkowych (zob. np. Oswaldo 1989c, s. 2, 23; 1989i, s. 3–4; Iwaszkiewicz 1989b, s. 4–5).

Należy dodać, że reportaż prezentowany w piśmie dedykowanym kobietom z aspiracjami miał też zachęcać je do aktywności. Jak zauważyła Bernadetta Darska,

styk skutecznej promocji i efektów reporterskiej pracy pozwala na realne, nie tylko życzeniowe, oddziaływanie na wybrane grupy społeczne – te marginalizowane, które zyskują szansę włączenia do większości, i te dominujące, które otrzymują szansę dostrzeżenia swojej uprzywilejowanej pozycji (2023, s. 321).

Reportaż w prasie dla kobiet motywował, wspierał i pocieszał czytelniczki. Przytłaczająca bieda, przestępczość, nałogi, trudne warunki pracy diagnozowały w sposób niezwykle negatywny codzienne życie kobiet, jednakże aż ponad 42% reportaży prezentowała odmienną perspektywę życia. Dawała nadzieję na zmianę zastanej rzeczywistości, pokazywano bowiem przykłady tych kobiet, którym udało się pokonać marazm i realizować się zawodowo czy społecznie. Reportaże, w których pojawiały się kobiety, nie tylko informowały i przedstawiały trudy ich życia społecznego, ale też stanowiły wyraz ich ekspresji, pełniły też funkcję wychowawczo-dydaktyczną (Jedliński 1984, s. 113–114).

Bohaterki reportaży

Analiza jakościowa reportaży pozwoliła na wyszczególnienie licznych kategorii obrazu kobiety, tj. 1. zaangażowanej w pomoc innym, 2. przedsiębiorczej i zaradnej, 3. zapracowanej i biednej, 4. ofiary, 5. destrukcyjnej i egoistycznej, 6. matki Polki, 7. pełnej sprzeczności. Wizerunki te były warunkowane sytuacją polityczną, społeczną, gospodarczą, ale także i charakterem bohaterek (zob. tabela 2).

Tabela 2. Kategorie medialnego obrazu kobiety w reportażach *Kobiety i Życia* w 1989 r.

	Zaangażowana w pomoc innym	Przedsiębiorcza i zaradna	Zapracowana i biedna	Ofiara	Destrukcyjna i egoistyczna	Matka Polka	Pełna sprzeczności
Proc.	21,88	20,31	17,18	15,63	10,93	7,82	6,25
N	14	13	11	10	7	5	4

Źródło: opracowanie własne

Warto wskazać, że częściowo te kategorie były kompatybilne z obrazami kobiet w prasie kobiecej z lat 1944–1980. Badania Łukasza Jędrzejewskiego wykazały obecność w tego rodzaju prasie następujących wzorców: matki Polki, przodownicy pracy, piastunki domowego ogniska, kobiety-feministki (Jędrzejewski 2022, s. 173–180). W obu badaniach pojawił się wzorzec matki Polki, przodownica pracy odpowiadała kategorii przedsiębiorczej i zaradnej, kobieta feministka zaś – zaangażowanej w pomoc innym. W 1989 r. nie było zapotrzebowania na piastunkę domowego ogniska. Za to obnażano prawdę o biedzie i trudnych warunkach pracy kobiet w Polsce, a także ukazywano ich słabości (ofiary, destrukcyjne i egoistyczne, pełne sprzeczności). Propagowane zatem obrazy kobiet pozostawały zbieżne z misją pisma w danym okresie. Potwierdzają to ustalenia Zofii Sokół (2012, s. 15–16),

która podobnie w *Kobiecie i Życiu* dostrzegła dominujące obrazy: matki Polki (lata 1945–1948), przodownicy pracy socjalistycznej (1949–1955), kobiety domowej – matki, żony, gospodyni (1956–1960/1961), kobiety – matki pracującej (1962–1974), kobiety-feministki (1975–1989), kobiety politycznej (1989–1992).

Kobiety zaangażowane w pomoc innym stanowiły najliczniejszą kategorię w badanym okresie. Były to kobiety, które poświęcały własny czas lub prywatne finanse na rzecz dobra wspólnego. Należały do nich członkinie stowarzyszeń i pracownice w instytucjach pomocowych, zdrowotnych, edukacyjnych, których zaangażowanie wykraczało poza obowiązki zawodowe czy statutowe (Wróblewska 1989a, s. 3; Załuski 1989b, s. 2–3; Oswaldo 1989f, s. 5–6; 1989, s. 12–13; Frankowska 1989a, s. 4–5; Iwaszkiewicz 1989b, s. 4–5; Juszczyzyn 1989, s. 4, 6). Upominały się o osoby niezaradne życiowo albo obciążone zdrowotnie (fizycznie i psychicznie). Były też urzędniczkami, które nie miały dostępu do nowo uchwalonych ustaw, a mimo to bazując na doniesieniach z prasy i fragmentach przedrukowanych aktów prawnych, umożliwiały rejestrację działalności gospodarczej, tworząc precedensy w tym zakresie. Jednocześnie nie obawiały się formułować zarzutów względem nowego prawa:

Pani Chustecka mówi, że nie tyle ją dręczą obawy, że rynek zaleją na przykład zabawki koszmarki, czy też domorosłe krawcowe wykupią tkaniny ze sklepów i uszyją buble. Bubla nikt nie kupi, a jeśli, to raz. Bardziej niepokojący jest fakt, że nowa ustawa w żaden sposób nie chroni interesów klienta. Partaczy nigdy nie brakowało, ale kiedyś partacz nie pchał się po zezwolenie. Teraz szansa, że ich będzie sporo – rośnie (Oswaldo 1989b, s. 3).

W tej kategorii mieściły się też kobiety kandydujące do Sejmu: Czesława Górską, Anną Szymańską-Kwiatkowską (Bieżańska 1989a, s. 3–4; Bieżańska, Oswaldo 1989, s. 4). Ta pierwsza nie organizowała typowych wieców wyborczych, lecz „prelekcje na temat stosowania leków, szczególnie przez ludzi starszych” (Bieżańska 1989a, s. 3).

Kobiety zaklasyfikowane do kategorii przedsiębiorcza i zaradna były dyrektorkami fabryk, prekursorkami działalności gospodarczej w danej branży, kierowniczkami sklepów, reprezentowały wolne zawody, wymagające kwalifikacji (zob. np. Oswaldo 1989a, s. 2–3; 1989d, s. 4–5; 1989g, s. 3–4; 1989h, s. 3–4; 1989i, s. 2; Wróblewska 1989b, s. 6–7, 18; Musiałek 1989b, s. 4). Posiadały wiedzę, doświadczenie, nie obawiały się stawiania diagnoz społeczeństwu polskiemu (zob. np. Oswaldo 1989h, s. 3–4). Były też otwarte na ryzyko, korzystały z możliwości rozwoju po zmianie prawa dotyczącego inicjatywy gospodarczej, czego egzemplifikację stanowiła Leokadia Rózik, farmaceutka, wywodząca się z rodziny o tradycjach aptekarskich, która jako pierwsza uzyskała koncesję na prowadzenie apteki w Polsce (Sieklucka 1989e, s. 4–5), a także kobiety inwestujące we własną przyszłość, skupujące akcje przedsiębiorstw, w których były zatrudnione, np. z Dziewiarskiej Spółdzielni Pracy „Stilana” (Oswaldo 1989j, s. 2–3).

Zwracano uwagę, że kobiety przedsiębiorcze osiągnęły sukces poprzez pracę u podstaw. Do piastowanych stanowisk doprowadziły je upór, wysiłek (często

też poświęcenie życia rodzinnego), wiedza, kompetencje i doświadczenie (zob. np. Wróblewska 1989b, s. 6–7, 18; Henkel 1989, s. 15; Sieklucka 1989f, s. 2–3). Przedstawione kobiety osiągnęły sukces mimo trudności wynikających z sytuacji prawnej w państwie (braki ustawodawcze, działanie w nowym systemie politycznym), kulejącej infrastruktury, odpowiedzialności związanej z piastowanym stanowiskiem.

Kolejną kategorię stanowiły kobiety zapracowane i biedne. Ich sytuacja życiowa nie wynikała z braku zaangażowania, lecz z czynników obiektywnych – sytuacji gospodarczej, miejsca zamieszkania, dyskryminacji płciowej, przedwczesnej śmierci męża lub jego alkoholizmu. Były to bohaterki zatrudnione w sektorach zdominowanych przez kobiety – na poczcie, w instytucjach pomocy społecznej, w przemyśle lekkim. Mimo zatrudnienia uzyskiwały niskie dochody, niewystarczające do godnej egzystencji, a warunki pracy destrukcyjnie oddziaływały na ich zdrowie (zob. np. Musiałek 1989a, s. 2–3; 1989e, s. 2; Sieklucka 1989a, s. 4–5; 1989c, s. 3; 1989d, s. 3–4; Orlicka 1989, s. 4–5; Metelska 1989c, s. 2–3; Iwaszkiewicz 1989d, s. 5–6; 1989e, s. 2–3; 1989f, s. 4). Pojawiają się tu kobiety strajkujące ujmowane jako jednostki lub głos grupy pracowniczej, np. z Pabianickich Zakładów Tkanin Technicznych im. Władysława Sikorskiego, Andrychowskich Zakładów Przemysłu Bawełnianego „Andropol”, Zakładach Włókienniczych Uniontex.

W przypadku kategorii kobiety-ofiary przynależność do tej grupy nie wynikała z własnego wyboru, lecz wiązała się z czynnikami zewnętrznymi – agresją, głównie mężczyzny, lub niewłaściwego zabezpieczenia warunków pracy. Ze względu na brak wsparcia instytucjonalnego trudno było im zmienić sytuację życiową. Demoralizację i patologizację społeczną potęgowały bowiem warunki życia w Polsce – niskie płace, przyzwolenie na spożywanie alkoholu, obarczenie wyłącznie kobiet obowiązkami domowymi i rodzinnymi, brak ochrony dzieci posiadających podwójne obywatelstwo, braki w infrastrukturze i wiedzy medycznej (np. Śnieg-Czaplewska 1989a, s. 2–3; 1989b, s. 4–5, 7; 1989c, s. 3, 4; 1989h, s. 6; 1989i, nr 50, s. 4–5; Musiałek 1989c, s. 3–4; 1989d, s. 4, 23; Metelska 1989b, s. 3–4; Iwaszkiewicz 1989e, s. 4, 13; Gaińska 1989, s. 3).

W badanym tygodniku występowała również kategoria kobiet, którą można określić jako „destrukcyjne i egoistyczne”. Obejmowała ona jednostki, które 1. nie potrafiły się pogodzić z rozstaniem z mężem lub zdradą męża, utrudniały mu życie zawodowe, niszczyły reputację (zob. np. Hańderek 1989a, s. 4–5; Frankowska 1989b, s. 5, 13), 2. brały udział w kradzieżach i/lub bijatykach (Śnieg-Czaplewska 1989c, s. 3–4; 1989d, s. 5; Hańderek 1989b, s. 5), 3. odmawiały płacenia alimentów (Śnieg-Czaplewska 1989f, s. 3), 4. będąc w depresji, mordowały dzieci (Hańderek 1989c, s. 5–6). Tym samy obraz kobiety nie był wyłącznie „laurkowy”.

W kategorii matka Polka ukazano kobiety, które 1. łączyły studia z macierzyństwem, wspierane przez koleżanki lub rodzinę (Załuski 1989a, s. 4–5), 2. zrezygnowały z kariery, poświęcając się opiece nad dziećmi (Metelska 1989a, s. 4–5; Śnieg-Czaplewska 1989g, s. 4–5), 3. troszczyły się warunki życia dzieci (Czaj 1989, s. 5–6; Iwaszkiewicz 1989c, s. 4).

Do ostatniej kategorii należały kobiety pełne sprzeczności – zagubione, w rozterce, poszukujące szczęścia i remedium na nie. Ich sytuacja wynikała z 1. rozdzwięku

między płcią biologiczną i kulturową (Gałczyńska 1989, s. 16; Sieklucka 1989b, s. 5, 23), czego ujawnienie w 1989 r. skutkowało ostracyzmem społecznym, 2. z wyboru żyjące w nędzy i izolacji społecznej, mimo posiadania źródła dochodu (Wyrzykowski 1989, s. 6–7), 3. zmiany życia w zaawansowanym wieku, co często wiązało się z niezrozumieniem ze strony rodziny (Sieklucka 1989b, s. 5, 23).

Należy zaznaczyć, że bohaterki reportaży opublikowanych na łamach *Kobiety i Życia* cechowała różnorodność. Badania pozwoliły na wyszczególnienie siedmiu kategorii. Najczęściej ukazywano kobiety zaangażowane w pomoc innym oraz przedsiębiorcze i zaradne, a więc przejmujące inicjatywę. Z jednej strony stanowiły one pewien wzorzec do naśladowania przez czytelniczki, z drugiej zaś udowodniały, że Polki nie są wyłącznie skazane na biedę i beznadzieję. Kolejne kategorie bohaterek wiązały się z poświęceniem, cierpieniem tj. zapracowana i biedna, ofiara, destrukcyjna i egoistyczna, matka Polka, pełna sprzeczności. Warto odnotować, że to „męczeństwo” kobiet nie wynikało z ich wyboru, lecz okoliczności zewnętrznych. Źródłem nieszczęść zatem były niewłaściwie działające instytucje państwa, stereotypy, przemocowi bądź wiarołomni mężczyźni.

Podsumowanie

Reportaż w prasie dla kobiet ma szczególne znaczenie w sytuacji próby oddania emocji bohaterek wydarzeń, gdy medium wchodzi w rolę propagatora idei zwiększenia obecności i decyzyjności kobiet w życiu publicznym, jak działo się w przypadku pisma *Kobieta i Życie*⁵. Za pomocą reportaży można ukazać pożądane wzorce działania, zdiagnozować warunki życia, zweryfikować skuteczność instytucji państwowych, skonfrontować wiedzę na dany temat z praktyką społeczną, poznać marzenia i trudności bohaterów. Reportaż dostarcza zatem cennej wiedzy o codziennym życiu, ale decyduje też o przyszłości, czytelnik bowiem może pod jego wpływem zmieniać zachowania, perspektywę oceny rzeczywistości, odnajdywać się w przytaczanych historiach.

Jak słusznie zauważył Przemysław Czapliński,

reportaż mąci w społecznych poglądach na temat statusu rzeczywistości. Odślania – podobnie jak studia socjologiczne – rolę dyskursów społecznych w kształtowaniu postaw posłuszeństwa i buntu, taktyk obojętności i solidarności, stosunku do autorytetu i władzy. Uprawiając swoją analitykę codzienności, reportaż mąci również w spisach społecznych metafor [...] (Czapliński 2019, s. 23).

Reportaże opublikowane na łamach *Kobiety i Życia* w 1989 r. motywowały do rozwoju, włączenia się w przemiany ustrojowe i skorzystania z nich w kontekście zmiany sytuacji kobiet w Polsce, do wzięcia odpowiedzialności za własne życie.

⁵ Analogiczną funkcję można również dostrzec w innym polskim reprezentancie prasy dla kobiet tamtego okresu – w *Zwierciadle* (Dajnowicz 2017, s. 68–90).

Miały zatem też cel edukacyjny (prezentowały wzorce). Można jednak stwierdzić, że było to też typowe dla tradycji polskiej prasy zarówno z okresu dwudziestolecia międzywojennego (Chwastyk-Kowalczyk 2019, s. 106–129; Maj 2020, s. 113–139; Maj 2022, s. 82–96; Mielczarek 2023, s. 24; por. Kristanova 2022, s. 305–322), jak i powojennej, często realizującej wytyczne propagandowe władzy partyjno-państwowej (zob. np.: Dajnowicz, Bauchrowicz-Tocka 2023, s. 349–371; Zajko-Czochańska 2019, s. 140–147; Zaniewska 2021, s. 144–156; zob. też: Marcinkiewicz-Kaczmarczyk 2018, s. 150–177).

W badanych reportażach można dostrzec trudności codziennego życia kobiet ukazane poprzez pryzmat głównie negatywnych aspektów, takich jak 1. bieda, niskie zarobki w ryzykownych i szkodliwych dla zdrowia warunkach pracy (kategoria dominująca), 2. przestępstwa, nałogi i nadużycia, 3. niewłaściwa diagnostyka medyczna. Jednakże był on uzupełniany obrazami pozytywnymi, tj. 4. przełamywaniem barier społecznych przez kobiety oraz 5. efektami ich przedsiębiorczości.

Codziennie życie kobiet ukazywano za pomocą czterech rodzajów reportaży: historycznych, politycznych, społecznych i śledczych. Zdecydowanie dominowała tematyka społeczna, bliższa czytelnikom. Bohaterkami reportażu w zdecydowanej większości pozostawały kobiety aktywne zawodowo: zaangażowane w pomoc innym, przedsiębiorcze i zaradne, zapracowane i biedne. Jednakże zauważało się też następujące kategorie kobiet: ofiary, destrukcyjnej i egoistycznej, matki Polki oraz kobiety pełnej sprzeczności. Badania pokazały, że prezentowane wizerunki korelowały z linią polityczną pisma, dbającego o zwiększenie udziału kobiet w sferze publicznej.

Bibliografia

- Bajka Z. (1998). Kapitał zagraniczny w polskiej prasie – lata dziewięćdziesiąte. *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 1–2, s. 21–35.
- Bauchrowicz-Tocka M. (2022). *Zwierciadło* i tematyka reportażu jako pomysł badawczy. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, nr 2, s. 149–161.
- Bieżańska D. (1989a). W przedbiegach. *Kobieta i Życie*, nr 21, s. 3–4.
- Bieżańska D. (1989b). Spotkanie. *Kobieta i Życie*, nr 43, s. 4–5.
- Bieżańska D. (1989c). Miejsce „na ziemi”. *Kobieta i Życie*, nr 48, s. 4.
- Bieżańska D., Oswaldo O. (1989). Gorączka demokracji. *Kobieta i Życie*, nr 22, s. 4.
- Chwastyk-Kowalczyk J. (2019). Agitacja obywatelska przed- i powyborcza 1928 roku na łamach *Kobiety Współczesnej*. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, nr 1, s. 105–137.
- Czaj J. (1989). To przez ten komin. *Kobieta i Życie*, nr 32, s. 5–6.
- Czapliński P. (2019). Gatunek orientacyjny. Reportaż polski na przełomie XX i XXI wieku. *Teksty Drugie*, nr 6, s. 19–41.
- Dajnowicz (2017). *Zwierciadło* – platforma polityczna Ligi Kobiety w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989). *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, z. 3, s. 67–90.

- Dajnowicz M., Bauchrowicz-Tocka M. (2023). Edukacyjna rola prasy Ligi Kobiet, największej organizacji kobiecej w czasach PRL (1945–1989). W: M. Dajnowicz, D. Dajnowicz-Piesiecka, J. Zajko-Czochańska (red.). *Kobiety – kultura – życie publiczne – prawo* (s. 349–371). Białystok.
- Darska B. (2023). Reportaż inkluzywny. Dostrzeżenia jako moment zwrotny. *Teksty Drugie*, nr 6, s. 320–335.
- Dąbrowska-Cendrowska O. (2016). Czy prasa kobieca potrzebuje gatunków dziennikarskich? *Media i Społeczeństwo*, nr 6, s. 183–197.
- Dąbrowska-Cendrowska O. (2018). Prasa kobieca w Polsce w latach 1989–2017 – próba diagnozy rynku. *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, z. 4, s. 27–44.
- Dąbrowska-Cendrowska O. (2019). Recepja podręcznika „Analiza zawartości prasy” w kręgach badaczy mediów, czyli zarażliwa metoda badawcza. *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 2, s. 117–127.
- Dąbrowska-Cendrowska O. (2020). Zmieniająca się rzeczywistość polskiej prasy kobiecej (1989–2019). Kielce.
- Desperak I., Matuszak G., Sikorska-Kowalska M. (2009). Emancypantki, włóknarki i ciche bohaterki. Znikające kobiety, czyli białe plamy naszej historii. Pabianice.
- Dziki S. (1991). Zmiany oferty prasowo-wydawniczej (1990–1991). *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 3–4, s. 21–28.
- Filas R. (1992). Zmiany poczytności gazet i czasopism o zasięgu ogólnopolskim (1989–1992). *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 1–2, s. 55–74.
- Frankowska A. (1989a). Egzamin dojrzałości. *Kobieta i Życie*, nr 34, s. 4–5.
- Frankowska A. (1989b). Węzeł. *Kobieta i Życie*, nr 47, s. 5, 13.
- Gaińska B. (1989). Złote sny, gorzkie łzy. *Kobieta i Życie*, nr 30, s. 3.
- Galczyńska T. (1989). Byłem kobietą. *Kobieta i Życie*, nr 10, s. 16.
- Górska M. (2019). Jak opowiadać językiem video. Visual storytelling. Warszawa.
- Hajdo M. (2006). Wizerunek kobiety jako matki, pracownika i działaczki społecznej prezentowany na łamach prasy kobiecej w latach 1948–1956. *Dzieje Najnowsze*, R. XXXVIII, s. 55–72.
- Hańderek J. (1989a). Zemsta? *Kobieta i Życie*, nr 3, s. 4–5.
- Hańderek J. (1989b). Oszukani. *Kobieta i Życie*, nr 21, s. 5.
- Hańderek J. (1989c). Depresja. *Kobieta i Życie*, nr 31, s. 5–6.
- Henkel B. (1989). Daleko sięgają gałęzie. *Kobieta i Życie*, nr 4, s. 14–15.
- Idzik J., Klepka R. (2019). O analizie zawartości, czyli jak badać medialne obrazy świata? W: R. Klepka, J. Idzik (red.). *Medialne obrazy świata, t. 2: Polityka i bezpieczeństwo w relacjach medialnych* (s. 11–31). Kraków.
- Iwazkiewicz N. (1989a). Jak żyć? Córka Wszechświata. *Kobieta i Życie*, nr 36, s. 4–5.
- Iwazkiewicz N. (1989b). Milionerki. *Kobieta i Życie*, nr 37, s. 4.
- Iwazkiewicz N. (1989c). Czyściec. *Kobieta i Życie*, nr 40, s. 5–6.
- Iwazkiewicz N. (1989d). Wdowy. *Kobieta i Życie*, nr 42, s. 3.
- Iwazkiewicz N. (1989e). Pozwólcie mi krzyczeć. *Kobieta i Życie*, nr 46, s. 4, 13.
- Iwazkiewicz N. (1989f). Żyć, aby przeżyć. *Kobieta i Życie*, nr 47, s. 4.
- Jedliński R. (1984). Gatunki publicystyczne w szkole średniej. Warszawa.
- Jędrzejski Ł. (2022). Obrazy kobiet na łamach prasy dla kobiet. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 2, s. 165–183.
- Jusczyżsyn M. (1989). Dotykając świata. *Kobieta i Życie*, nr 45, s. 4, 6.

- Kristanova E. (2022). Wizerunki kulturowe kobiet dwudziestolecia międzywojennego w miesięczniku *Rodzina Polska* (1927–1939). *Journal of Modern Science*, nr 1, s. 305–322.
- Kula M. (2011). Reportaż historyczny jako rodzaj współczesnej historiografii. W: P. Witek, M. Mazur, E. Solska (red.). *Historia w kulturze współczesnej. Niekonwencjonalne podejścia do przeszłości*. Lubin–Tczew.
- Lewartowska Z. (1975). Prasa kobieca i rodzinna. *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 4, s. 65–70.
- Maj E. (2020). Wzorzec kobiety w prasie dla katoliczek w Polsce międzywojennej: przypadek periodyku *Kuźniczanka* (1931–1936). *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 1, s. 113–139.
- Maj E. (2022). Jaka jest kobieta współczesna i jaką się stanie w przyszłości? Ciągłość i zmiana: opinie, diagnozy i antycypacje w prasie dla kobiet w Polsce międzywojennej. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 1, s. 79–102.
- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk (2018). Rola kobiety w Polsce Ludowej w świetle treści propagandowych rozpowszechnianych przez Ligę Kobiet w latach 1946–1956. *Dzieje Najnowsze*, nr 2, s. 149–180.
- Metelska A. (1989a). Życie za zielone. *Kobieta i Życie*, nr 24, s. 4–5.
- Metelska A. (1989b). Więzy krwi. *Kobieta i Życie*, nr 28, s. 3–4.
- Metelska A. (1989c). Mizeria Poczty Polskiej. *Kobieta i Życie*, nr 35, s. 2–3.
- Metelska A. (1989d). Juzistki. *Kobieta i Życie*, nr 49, s. 2–3.
- Mielczarek N. (2023). Kobieta wykształcona na łamach czasopisma społeczno-politycznego i literackiego *Kobieta Współczesna* (1927–1934). *iNFOTEZY*, nr 1, s. 9–26.
- Mielczarek T. (2007). Monopol, pluralizm, koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1989–2006. Warszawa.
- Mielczarek T. (2008). Współczesne polskie czasopisma wysokonakładowe. *Rocznik Prasoznawczy*, nr 2, s. 57–79.
- Musiałek G. (1989a). Układanki w Końskowoli. *Kobieta i Życie*, nr 1, s. 2–3.
- Musiałek G. (1989b). Podział. *Kobieta i Życie*, nr 14, s. 4–5.
- Musiałek G. (1989c). Samolot do Rio. *Kobieta i Życie*, nr 20, s. 4, 23.
- Musiałek G. (1989d). Normalka. *Kobieta i Życie*, nr 17, s. 3–4.
- Musiałek G. (1989e). Pod ciśnieniem. *Kobieta i Życie*, nr 30, s. 2.
- Orlicka A. (1989). Nocka. *Kobieta i Życie*, nr 31, s. 4–5.
- Oswaldo O. (1989a). Głaskanie szynek. *Kobieta i Życie*, nr 6, s. 2–3.
- Oswaldo O. (1989b). Podmiot na stracie. *Kobieta i Życie*, nr 7, s. 3.
- Oswaldo O. (1989c). Tylko w sobotę. *Kobieta i Życie*, nr 18, s. 3, 23.
- Oswaldo O. (1989d). Powrót kozy. *Kobieta i Życie*, nr 19, s. 4–5.
- Oswaldo O. (1989e). Dom. *Kobieta i Życie*, nr 24, s. 12–13.
- Oswaldo O. (1989f). Kronika przypadków miłosnych. *Kobieta i Życie*, nr 29, s. 5–6.
- Oswaldo O. (1989g). Bieda cerowana. *Kobieta i Życie*, nr 35, s. 3–4.
- Oswaldo O. (1989h). Szajslandia. *Kobieta i Życie*, nr 41, s. 2.
- Oswaldo O. (1989i). Gorączka złota. *Kobieta i Życie*, nr 42, s. 3–4.
- Oswaldo O. (1989j). Apetyt na akcje. *Kobieta i Życie*, nr 43, s. 2–3.
- Pisarek W. (1983). Analiza zawartości prasy. Kraków.
- Pisarek W. (2008). Wstęp do nauki o komunikowaniu. Warszawa.
- Pleszkun-Olejniczakowa E. (2005). Reportaż: wokół pochodzenia, definicji i podziałów. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica*, nr 7/2, s. 3–27.

- Sieklucka K. (1989a). Miało być lepiej. *Kobieta i Życie*, nr 8, s. 4–5.
- Sieklucka K. (1989b). Swój, ale nie nasz. *Kobieta i Życie*, nr 23, s. 5, 23.
- Sieklucka K. (1989c). Cienka nić. *Kobieta i Życie*, nr 36, s. 3.
- Sieklucka K. (1989d). Cudze nieszczęście. *Kobieta i Życie*, nr 38, s. 3–4.
- Sieklucka K. (1989e). Koncesja numer jeden. *Kobieta i Życie*, nr 42, s. 4–5.
- Sieklucka K. (1989f). Dziewczyny w locie. *Kobieta i Życie*, nr 45, s. 2–3.
- Sokoł Z. (1998). Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995. Rzeszów.
- Sokoł Z. (2005). *Kobieta i Życie (1945–2002)*. *Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej*, t. 9, s. 50–70.
- Sokoł Z. (2012). Wizerunki kobiet na łamach tygodnika *Kobieta i Życie* w latach 1946–2002. *Rocznik Prasoznawczy*, R. VI, s. 11–36.
- Szwed-Walczak A. (2019a). Transformacja ustrojowa na łamach pisma *Kobieta i Życie*. W: M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.). *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej* (s. 231–246). Białystok.
- Szwed-Walczak A. (2019b). Obraz wyborów kontraktowych w Polsce na łamach prasy dla kobiet. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 1, s. 151–173.
- Szwed-Walczak A. (2020). Prasa jako narzędzie społecznej i politycznej aktywizacji kobiet w latach 1989–1992. Polska prasa dla kobiet w czasie transformacji ustrojowej. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 2, s. 110–148.
- Szwed-Walczak A. (2023). Prasa dla Polek jako źródło wiedzy o osiągnięciach kobiet w okresie transformacji ustrojowej. *Kazus Kobiety i Życia*. W: M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.). *Historia kobiet: źródła, metody, kierunki badawcze*, cz. 2 (s. 9–26). Białystok.
- Szwed-Walczak A. (2024). Anna Szymańska-Kwiatkowska – redaktor naczelna *Kobiety i Życia* w latach 1986–1990. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 17, s. 141–167.
- Szymanowska E.I. (2018). Reportaż jako gatunek niedefiniowalny. *Media – Kultura – Społeczeństwo*, nr 13, s. 7–21.
- Ślaska M. (2019). Sztuka mediów. O świadomości gatunkowej dziennikarzy prasowych. Katowice.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989a). Wyszła i nie wróciła. *Kobieta i Życie*, nr 2, s. 2–3.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989b). Polowanie. *Kobieta i Życie*, nr 5, s. 4–5, 7.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989c). Lejemy. *Kobieta i Życie*, nr 9, s. 3–4.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989d). Interes życia. *Kobieta i Życie*, nr 18, s. 5.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989e). Obywatel dziecko. *Kobieta i Życie*, nr 19, s. 3, 4.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989f). Bez wstydu! *Kobieta i Życie*, nr 26, s. 3.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989g). Każdy dzień życia. *Kobieta i Życie*, nr 39, s. 4–5.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989h). Dwa razy śmierć. *Kobieta i Życie*, nr 48, s. 5.
- Śnieg-Czaplewska L. (1989i). Para w gwizdek. *Kobieta i Życie*, nr 50, s. 4–5.
- Tarkowska E. (1998). Wprowadzenie. W: E. Tarkowska (red.). *Zrozumieć biednego. O dawnej i obecnej biedzie w Polsce* (s. 9–14). Warszawa.
- Ustawa z dnia 11 kwietnia 1990 r. o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy – Prawo prasowe, która zaczęła obowiązywać od 5 czerwca 1990 roku.
- Wolny K. (1996). Reportaż – jak go napisać? Rzeszów.
- Wolny-Zmorzyński K. (2004). Reportaż. W: Z. Bauer, E. Chudziński (red.). *Dziennikarstwo i świat mediów* (s. 174–185). Kraków.

- Wolny-Zmorzyński K., Kaliszewski A. (2006). Reportaż. W: W. Pisarek (red.). Słownik terminologii medialnej (s. 186–187). Kraków.
- Wolny-Zmorzyński K. (2020). Ewolucje i rewolucje w wybranych gatunkach dziennikarskich po 1989 roku (reportaż i artykuł wiralowy). *Poradnik Językowy*, t. 4, s. 82–94.
- Wróblewska A. (2017). Reportaż historyczny jako forma współczesnej etnografii na przykładzie *Czarnego ogrodu* Małgorzaty Szejnert. *Roczniki Nauk Społecznych*, nr 4, s. 145–165.
- Wróblewska G. (1989a). Uklucie. *Kobieta i Życie*, nr 3, s. 3.
- Wróblewska G. (1989b). Srebrna łyżka. *Kobieta i Życie*, nr 7, s. 6–7, 18.
- Wyrzykowski Ł. (1989). Brzegiem snu. *Kobieta i Życie*, nr 14, s. 6–7.
- Zajko-Czochańska J. (2019). Kobiety i wybory na łamach *Przyjaciółki* w latach 1956–1976. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, nr 1, s. 138–150.
- Załużski M. (1989a). Miały pecha? *Kobieta i Życie*, nr 7, s. 4–5.
- Załużski M. (1989b). Pogotowie makowe. *Kobieta i Życie*, nr 13, s. 2–3.
- Załużski M. (1989c). Z rozkładem jazdy. *Kobieta i Życie*, nr 24, s. 2–3.
- Zaniewska A. (2021). *Nasza Praca* – miesięcznik wytycznych do działań i praktyk Ligi Kobiet. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, nr 1, s. 143–161.
- Zubczewska Z. (1989). Druhny z „pogotowia”. *Kobieta i Życie*, nr 36, s. 14.

STRESZCZENIE

Celem badań była rekonstrukcja medialnego obrazu codziennego życia kobiet w reportażach opublikowanych na łamach *Kobiety i Życia* w 1989 r. W badanym okresie tygodnik należał do najchętniej wybieranych przez Polaków czasopism. Cezura badawcza wiąże się z rokiem otwierającym przemiany systemowe w Polsce, a próbę stanowiły reportaże, w których bohaterkami lub współbohaterkami były kobiety (65 publikacji). W procedurze badawczej wykorzystano analizę zawartości. Sformułowano trzy pytania badawcze: 1. Z jakich kategorii składał się medialny obraz codziennego życia kobiet na łamach badanego tygodnika oraz która z kategorii dominowała pod względem frekwencyjności? 2. Jakie rodzaje reportażu wykorzystano w ukazywaniu codziennego życia kobiet? 3. Kim były bohaterki reportaży? W wyniku badań ustalono, że medialny obraz codziennego życia kobiet został ukazany głównie poprzez pryzmat negatywnych aspektów, ale uzupełniały je obrazy pozytywne. Codzienne życie kobiet przedstawiano za pomocą czterech rodzajów reportaży: historycznych, politycznych, społecznych i śledczych, zdecydowanie dominowała tematyka społeczna. Bohaterkami reportażu w zdecydowanej większości były kobiety aktywne zawodowo: zaangażowane w pomoc innym, przedsiębiorcze i zaradne, zapracowane i biedne. Występowały też kategorie kobiet: ofiary, destrukcyjnej i egoistycznej, matki Polki oraz pełnej sprzeczności. Badania pokazały, że prezentowane obrazy kobiet korelowały z linią polityczną pisma, dbającego o zwiększenie udziału kobiet w sferze publicznej i obalanie stereotypów płci.

Słowa kluczowe: życie codzienne kobiet, reportaż, feminizacja biedy, prasa dla kobiet, transformacja ustrojowa w Polsce, *Kobieta i Życie*